

tančno. Drugače so delali zbiratelji. Zbirali so večkrat znanstveno malo podkovani ljudje, dijaki, učitelji, organisti itd. Nekatere zbirke prihajajo še iz prejšnjega časa, ko je bila znanost folkloristike še nepoznana in se je zbiralo samo iz estetičnih ali patrijotičnih ozirrov. Profesor Štrekelj ima torej težko stališče. Posamezne pesmi so se zbirale in zapisavale brez znanstvenega ozira, udje „Maticice“ gledajo na zbirko večinoma le z leposlovnega stališča, a on nam hoče podati strogo znanstveno delo. Načeloma mu moramo dati prav. Če se že izdajo zbrane slovenske narodne pesmi, naj se izdajo kot znanstveno delo, kot material k študiranju slovenske folklore, kajti kot leposlovni proizvodi so večinoma brez vsake vrednosti. V tem slučaju bi pa morali na tem stališču stati tudi čitatelji in pa posamezni zbiratelji. Vsaka pesem bi se morala zapisati natančno v svojem narečju in izgovarjavi dotičnega kraja. Uvesti bi se morala posebna diakritična znamenja, da bi se napisala izgovarjava fonetično natančno. Pripomniti se mora tudi vedno, kje in kdaj je bila zapisana in kdo jo je pripovedoval ali pel. Kolikor mogoče bi moral biti vedno pridejan tudi napev. Ker se pa večinoma ni zbiralo po znanstvenih načelih, ima celotna zbirka, vključno s skrbni ureditvi gospoda profesorja Štreklja, primeroma neveliko znanstveno vrednost.

Ferdinand Seidl: **Kamniške ali Savinjske Alpe.** — To je najlepša in najdragocenejša knjiga med letošnjimi Matičnimi publikacijami. Predmet je jako specialen in obdelan po znanstvenih načelih, vendar stoji našemu ljudstvu tako blizu in jezik je tako živahen, barven in tekoč, da se bo knjiga gotovo rada čitala tudi od nestrokovnjakov in v širjih krogih naše polinteligenca.

Dr. Josip Gruden: **Cerkvene razmere med Slovenci v XV. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije.** V Ljubljani 1908. Leonova družba. Vel. 8°. 146 str. Cena broš. izv. 5 K.

Z veseljem beležimo novo znanstveno delo znanega pisatelja in raziskovavca naše preteklosti, dr. Josipa Grudna. Pri nas je publikacija takih del zvezana s tolikimi težavami, tako odvisna od dobre volje kritikov in odjemalcev, da so navadno potrebne poleg duševnih tudi gmotne žrtve. Zato nas toliko bolj veseli resno delovanje Leonove družbe, ki krepko podpira naše znanstveno stremljenje in vsaj deloma postavlja polagoma realna tla za bodoče delovanje naše univerze. — Pisatelj nam podaja cerkveno zgodovino slovenskih pokrajin v predreformacijski dobi. Iz proučevanja doslej neznane ljubljanske sinode iz l. 1448. je polagoma nastalo pričujoče delo, ki nam podaja podlago za nepristransko umevanje naslednje dobe. Bogata in zanimiva vsebina zasluži, da jo navedemo vsaj v glavnih potezah.

V letih 1418—1420 so si Benečani osvojili ozemlje akvilejskega patriarha. V tej burni dobi je vladal patriarhijo Ludovik II. vojvoda Teck (l. 1412—1439), ki je pa v beneškem delu odložil tudi pastirsko palico, ko so mu odvzeli žezlo. Mudil se je odslej v avstrijskih deželah, večinoma pri svojem sorodniku celjskem grofu Hermanu, in izkušal s pomočjo cesarja Sigismunda zopet osvojiti izgubljene dežele, a zaman. Akvilejski del patriarhije so medtem začasno uprav-

ljali apostolski vizitatorji in dajali najpotrebnejša navodila glede izvrševanja službe božje in življenja duhovstva. Važno vlogo je igral Ludovik II. na bazelskem cerkvenem zboru, kjer se je pridružil skrajni, papežu sovražni opoziciji v mnenju, da so Benečani z njegovim dovoljenjem zasedli akvilejsko cerkveno državo. Doma ga je nasledoval njegov vikarij Martin, škof pičenski (Pičan, Pedena v Istri), ki je imel svojo rezidenco v Ljubljani in je po patriarhovi smrti odločilno posegal v naše cerkvene razmere. Patriarh vojvoda Teck je umrl leta 1439. v Bazelu za kužno boleznijo. Papež Evgen je sedaj podelil akvilejsko stolico Ludoviku III. Scarampo, a bazelski zbor je še isti mesec postavil nasprotnika v osebi tridentskega škofa Aleksandra Zianowitskega in po njegovi smrti Lovrenca pl. Lichtenberga, škofa lavantinskega. Patriarh Ludovik je pridobival vedno večjo veljavo tudi na avstrijskih tleh, akoravno se je Martin, škof pičenski, odločno potegoval za Lovrenca. Ko je tudi ta umrl (l. 1446.), je izvolil bazelski zbor Martina za upravitelja akvilejske škofije, dokler ne bo imenovan patriarh. A tedaj se je sklenil mir. Papež je potrdil vse ukrepe in določila bazelskega zbora in podelil cesarju Frideriku IV. mnogo izrednih pravic. Ludovik III. je bil splošno priznan legitimnim patriarhom. Martin pa je upravljal kot njegov namestnik cerkvene posle v naših krajih. Da bi se uredile cerkvene razmere in povzdignilo versko življenje, je sklical l. 1448. v Ljubljano škofijsko sinodo. Obravnavalo se je na njej življenje in delovanje duhovnikov, uredilo se je bogoslužje in deljenje sv. zakramentov, uprava cerkvenega premoženja in cerkvena sodišča, določilo, da se vsako leto vrši škofijska sinoda, slovesno obhaja praznik Marijinega obiskanja in opravlja kolekta za patriarha in njegove naslednike.

Važno vlogo je odslej igral sienski škof Eneja Silvij, papežev nuncij na avstrijskem dvoru. Podeljena mu je bila še posebej za akvilejsko in solnograško škofijo oblast papeževega legata „a latere“. Na svojem potovanju se je prepričal o slabih razmerah, ki so takrat vladale v teh krajih, izvrševal je sodno oblast in samostojno izdajal naredbе, ki so se mu zdele potrebne v prospetu cerkvene discipline in verskega življenja. Ko si je cesar po smrti zadnjega celjskega grofa Ulrika (l. 1456.) osvojil njegove posesti na slovenskem ozemlju, ga je Eneja Silvij potrdil v njegovi misli, da se ustanovi škofija v Ljubljani. L. 1461. je bila izdana ustanovna listina, papež jo je potrdil in izvzel novo škofijo iz neposredne oblasti akvilejskega patriarha. Za dotacijo nove škofije je cesar porabil znaten del celjske dediščine, zlasti opatijo v Gornjem gradu, ki se je pa dolgo časa upirala in se končno vdala šele vsled odločnega posredovanja papeža Pija II. Toda menihi so se izselili in s seboj vzeli vse, kar se je dalo odnesti, tako da je dobil ljubljanski škof le golo zidovje. Izpočetka je nova škofija obsegala le tiste župnije, ki so bile odmenjene za dotacijo škofove menze in stolnega kapitlja. Friderik je sicer nameraval združiti pod ljubljanskim škofom vse one pokrajine, ki so jih prej nadzorovali pičenski škofje, a odpor patriarhov in pritisk beneške vlade je začasno preprečil nameravano preosnovo. Vendar pa je bila škofija precej obširna, ker so bile tedanje župnije mnogo večje kot današnje in so bile pridejljene z vsemi pritisklinami. Prvi je zasedel novo stolico

Sigismund pl. Lamberg. Popravili n prezidal je staro cerkev sv. Nikolaja, branil je svoje pravice v Gornjem gradu in proti vplivu akvilejskega patriarha, zlasti pa obračal vso skrb na to, da varuje slovenske dežele pred turškimi navalami in zaceli rane, ki jih je vsekal tuji meč. V onih slovenskih deželah, ki so še ostale pod akvilejskim patriarhom, so bile razmere še slabše. Patriarhov vpliv se je vedno bolj izgubljal, samo vizitacije njegovih vikarjev so izkušale od časa do časa povzdigniti versko življenje.

Naslednja poglavja (XI.—XIV.) so namenjena cerkveni upravi, verskemu in kulturnemu življenju v XV. stoletju. Iz njih povzamemo, da so bile tudi v naših

ALBANEC

deželah med duhovščino razširjene razvade in napake, ki so mnogo pripomogle k velikim homatijam naslednje dobe. Duhovski naraščaj se je vzgajal izvečine doma (prim. str. 83, op. 7.), nastavljanje duhovnih pomočnikov je bilo popolnoma prepuščeno župnikom, kumulacije so bile pogosto v navadi. Moralno življenje duhovnikov seveda ni bilo vzorno, a vendar tudi ne preveč pokvarjeno, vsaj tako moramo sklepati iz odloka ljubljanske sinode zoper konkubinarce. Vendar so pa tudi pri nas te razmere vsaj deloma pripomogle k uspehom reformacije, akoravno moramo pripoznati s pisateljem, da „napake, ki se omenjajo med duhovščino, nikakor niso povzročile propada verskega življenja med ljudstvom niti v mestih, niti na deželi...“ (str. 84). Ginilo pa je spoštovanje in ugled duhov-

skega stanu. Vsaj deloma so paralizirali slabi vpliv duhovstva redovniki, ki so znali ohraniti npravstveno življenje in apostolsko gorečnost in poleg tega samostojno upravljali mnogo župnij. Cistercijani sicer polagoma propadejo, tako tudi kartuzijani, ki so mnogo trpeli vsled turških navalov, zato se je pa ljudstvo toliko pristrčneje oklenilo frančiškanov, ki so postali proti koncu XV. stoletja najuglednejši red v naših deželah. Vkljub vsem oviram je versko življenje v tej dobi živahno procvitalo; ustanove so se množile kakor nikoli poprej, ustanovljale so se bratovščine, množila božja pota in gradili hospitali za bolnike, ubože in revne popotnike. Slovstveno delovanje se je razvilo šele v prihodnjem stoletju, toliko večji napredek na se kaže na polju cerkvenega stavbarstva in umetnosti. „Skoraj dve tretjini vseh naših cerkva je iz XV. stoletja“ (str. 115).

„Nositelja in glavni opori verskega življenja sta plemstvo in meščanstvo“ (str. 121), ki je polagoma dobilo oblast nad duhovstvom in vso cerkveno upravo. Ko se je pričel pod Lutrovim vplivom boj, sta ravno ta dva stanova izrabljala svojo oblast in največ škodovala cerkvi, četudi morda ne toliko v boju za cerkveno avtonomijo (kakor trdi pisatelj str. 121), kolikor pod vplivom virtemberškega reformatorja.

Pisatelju smo hvaležni, da nam je s pričujočim delom razsvetlil toliko razvpito dobo, ko je vsaj v slovenskih deželah stalo solnce verskega življenja nizko, kakor morda nikoli poprej in tudi ne poznej! Kakor vsa zgodovina, tako je tudi versko gibanje nesamostojnih narodov le nekako obrežno valovanje mogočnih viharjev, ki nastopajo v vsej svoji moči samo med velikimi narodi. Tako se med Slovenci tedanje dobe splošna propalost ni tako globoko zajedla kakor drugod, in tudi duhovstvo je videti boljše. Zato so imeli pozneje predikantje med preprostim narodom le malo uspeha — reformacija pri nas ni bila tako potrebna kakor n. pr. na Nemškem. Samo uradna sredstva bi razširjanja ne bila zabranila, zlasti odkar so deželni stanovi porabili vso svojo moč v prosep novega nauka. Ako hočemo torej imenovati knjigo nekako „apologijo“ XV. stoletja, smo v nekoliko upravičeni, ker nam kaže tedanje razmere nepristransko in v jasnejši luči kakor smo jih doslej spoznavali večinoma iz nemških virov; vendar pa pisatelj nikakor ni nameraval pisati apologije, in povsod se kaže njegovo stremljenje po strogi objektivnosti. Knjigo priporočamo vsem izobraženim Slovincem.

O.

0960

Češka.

Český slovník bohovědný. — Prejeli smo prvi sešitek velike češke cerkvene enciklopedije, katero urejajeta g. dr. J. Tumpach in dr. Antonín Podlaha, a izdaje V. Kotrba v Pragi. Celo delo je preračunjeno na približno 80 sešitkov po tri tiskovne pole v veliki obliki. Prvi sešitek obsega članke od A do acceptio personarum. Razne slike pojasnjujejo tekst. Sotrudniki so najboljši češki bogoslovci in učenjaki.

Prvi sešitek te enciklopedije smo pozdravili z najodkritosrčnejšim veseljem kot nov pojav kulturne emancipacije Slovanov. Delo bo dobro došlo ne samo